

mig sandsynligt, at en bestemmelse, der udelukkede udlodning af kapitalandelene, måtte betragtes som en ekspropriationsbestemmelse, hvis da ikke ganske særegne forhold kunne begrunde det modsatte.

En besvarelse af spørgsmålet, hvorvidt ud fra lignende synspunkter også den her foreliggende rådighedsbegrænsning må anses for at være af ekspropriativ natur eller ej, vil forudsætte en mere indgående undersøgelse af omstændighederne, herunder især af, hvorledes de pågældende foreningers formue er tilvejebragt, og af medlemsforholdene. Den korte frist for besvarelsen har ikke levnet mig tid til at tage disse spørgsmål op, hvilket heller ikke er påkrævet, fordi jeg tror, at behandlingen af problemets anden side under punkt 5 klart vil vise, at der i den foreliggende situation ikke kan være tale om ekspropriation.

Jeg må derfor vedrørende det under dette punkt behandlede spørgsmål nøjes med at sige, at dets besvarelse er tvivlsom og må bero bl. a. på en nærmere undersøgelse af de pågældende foreningers formue- og medlemsforhold, og at jeg ingenlunde på forhånd tør udelukke den mulighed, at indgrebet må anses for at være ekspropriativt.

5. Det andet spørgsmål er herefter, om den omstændighed, at rådighedsbegrænsningen ikke er pålagt ubetinget, men kun som et vilkår for medlemmernes fritagelse for bidragspligt, uanset hvad man mener om det første spørgsmåls besvarelse, må udelukke, at indgrebet kan anses for at være ekspropriativt. Som nævnt mener jeg, at dette spørgsmål må besvares bekræftende.

Det er nu ingenlunde min mening at hævde, at der aldrig kan foreligge ekspropriation, så snart et indgreb ikke er pålagt som en ubetinget retspligt, der kan gennemføres ved hjælp af statens tvangsapparat, men i vis forstand kræver den berettigedes frivillige tilslutning. Den moderne stat kan på så mange måder gribe ind i borgernes rettigheder og interesser ved at pålægge byrder eller tilstå eller åbne adgang til at opnå fordele. Hvis nu en ejendomsafståelse eller en rådighedsbegrænsning nok kræver den berettigedes retligt set frivillige tilslutning, men denne tilslutning er en betingelse for, at vedkommende kan undgå visse byrder eller opnå visse fordele, vil det faktisk

være så som så med frivilligheden. Teknikken er den, at ejeren „tvinges til at gå frivilligt med“. Under disse forhold kan det meget vel tænkes, at den tvang, ejeren på denne måde udsættes for, ganske må ligestilles med en formel retspligts tvang, og at det „frivillige“ indgreb derfor må anses for en ekspropriation.

Som eksempel herpå kan nævnes lov nr. 563 af 4. oktober 1919 om lens og stamhuses overgang til fri ejendom. Loven var principielt formuleret således, at den gav lensbesidderne en *ret* til mod visse ydelser at overtage deres besiddelser til fri ejendom. Men hertil føjedes der en bestemmelse om, at dersom besidderne ikke inden en vis frist „frivilligt“ havde benyttet sig af deres adgang til at overtage til fri ejendom, ville der blive pålagt deres besiddelser en betydelig årlig afgift til staten. Skønt altså afløsningen formelt var frivillig, er loven dog altid blevet betragtet som en ekspropriationslov. Højesteret udtalte, at „betydningen af, at disse regler fremtræder som kun fastsættende vilkårene for en fra besidderens side frivillig afløsning, svækkes ved den i lovens § 11, 2. stykke, indeholdte afgiftsregel, der vil virke som en tvang“ (*Ugeskrift for Retsvæsen* 1921, side 152.)

På den anden side er det klart, at afståelser og begrænsninger, en ejer frivilligt indgår på, i mangfoldige tilfælde ikke vil være ekspropriation. Staten må kunne købe eller lokke visse ejere til at indgå på visse afståelser af eller begrænsninger i deres ejendomsret mod at tilsige dem visse lempelser i byrder, der ellers retmæssigt ville hvile på dem, uden at afståelsen eller begrænsningen kan anses for en ekspropriation. Grænsen mellem de tilfælde, der må betragtes som (maskeret) ekspropriation, og de tilfælde, der er virkelig frivillige ordninger, må principielt bero på arten og styrken af den pression, der udøves mod den ejer, der ikke frivilligt går med. Hvis de byrder eller ulemper, han da udsættes for, ikke har nogen anden rimelig begrundelse end netop at være et pressionsmiddel, og dersom pression er af betydelig styrke, synes det rimeligt at antage, at forholdet har karakter af ekspropriation. Således lå forholdet netop ved loven for lens og stamhuses overgang til fri ejendom. Den i § 11 omhandlede afgift ramte ikke andre end de modvillige